વીર સંવત ૨૪૯૨, મહા વદ ૭, શનિવાર
તા. ૧૨-૨-૧૯૬૬, ગાથા ૩, ૪ પ્રવચન નંબર–૨૪

'દૌલતરામજી' કૃત '૬ ઢાલા' હૈ. પંડિત હુએ હૈં, દિગંબર પંડિત. કરીબ ૨૦૦ વર્ષ પહલે (હુએ હૈં). ઉન્હોંને શાસ્ત્રમેં સે સંક્ષિપ્ત મેં સાર-સાર ન્યાય નિકાલકર '૬ ઢાલા' બનાઈ હૈ. ચૌથી ઢાલ ચલતી હૈ, સમ્યગ્જ્ઞાન કી ચલતી હૈ. દેખો ! ઉન્હોંને શાસ્ત્રમેં સે નિકાલા હૈ, અપને ઘર કા કુછ નહીં હૈ. જો સંતોં ને, મુનિઓં ને, જ્ઞાનિઓં ને જો બાત શાસ્ત્ર મેં વિસ્તાર સે કહી હૈ, ઉસે સંક્ષેપ મેં લિખા હૈ. ઉસે ઐસા કહને મેં આતા હૈ કિ, ગાગર મેં સાગર ભર દિયા. બહુત સંક્ષેપ મેં બાત હૈ, લેકિન ઉસમેં સાર હૈ. દેખો ! ક્યા કહતે હૈં ? અપને યહાં તક આયા હૈ.

સમ્યગ્દર્શન બિના જ્ઞાન હોતા નહીં ઔર ચારિત્ર હોતા નહીં, વહ બાત પહલે આ ગઈ હૈ. તીસરી ઢાલ મેં આયા ના ? તીસરી (ઢાલ). 'યા બિન જ્ઞાન ચરિત્રા.'

મોક્ષમહલ કી પરથમ સીઢી, યા બિન જ્ઞાન ચરિત્રા;
સમ્યક્તા ન લહૈં, સો દર્શન, ધારો ભવ્ય પવિત્રા.

તીસરી ઢાલ કી ૧૭ વાં શ્લોક હૈ. સમજ મેં આયા ? યહ ચીજ ક્યા હૈ, અનંતકાલ મેં સમજ મેં આયા નહીં. સમ્યગ્દર્શન બિના સમ્યગ્જ્ઞાન નહીં હોતા ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન બિના વ્રત ઔર તપ સચ્ચા હોતા નહીં. પુણ્ય બંધ જાયે, રાગ મંદ હો (તો) પુણ્ય બંધ જાયે. ઉસસે સ્વર્ગાદિ (મિલે), પૈસા મિલે. આત્મજ્ઞાન બિના જન્મ-મરણ કા અંત નહીં આતા. વહ આગે કહેંગે. સમજ મેં આયા ? યહ આત્મજ્ઞાન સમ્યગ્દર્શન બિના હોતા નહીં. યહ બાત પહલી (હૈ). સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન બિના, સમ્યગ્દર્શન બિના સમ્યગ્જ્ઞાન ઔર ચારિત્ર કો સમ્યક્તા લાગૂ હોતી હી નહીં. યહ પહલે કહ ગયે હૈં. સમ્યગ્દર્શન ક્યા ચીજ હૈ, વહ બાત કહ ગયે હૈં.

અપના આત્મા પરદ્રવ્ય સે ભિન્ન આત્મરુચિ ભલી હૈ. આયા હૈ કિ નહીં ? થોડી બાત કંઠસ્થ હૈ, થોડી બાત હૈ, પૂરી નહીં હૈ. (હમારે ઇસ ભાઈ કો) સારા

કંઠસ્થ હૈ. અપને પ્રમુખ હૈ ના ? (ઉનકો) સારા કંઠસ્થ, સારા કંઠસ્થ (હૈ). સમજ મેં આયા ? પહલે આ ગયા હૈ. આત્મદ્રવ્ય પરદ્રવ્ય સે ભિન્ન (હૈ) યહ પહલે આ ગયા હૈ. ભગવાનઆત્મા..! આત્મા યાની ક્યા ? ઉસમેં અનંત જ્ઞાન, અનંત શાંતિ, અનંત આનંદ અંતર મેં પડા હૈ. ઐસે આત્મા કી પરપદાર્થ સે ભિન્ન (રુચિ). શરીર સે, કર્મ સે, પુણ્ય-પાપ કે ભાવ હોતે હૈં વે વિકાર, આસ્રવ હૈં ઉનસે ભી ભિન્ન. અપના શુદ્ધ સ્વરૂપ, ઉસકા અંતર મેં સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક અંતરદૃષ્ટિ હોના. જ્ઞાનપૂર્વક કા અર્થ ક્યા ? અનુભવપૂર્વક. અંદર યહ આત્મા ઐસા હૈ. શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વરૂપ (હૈ), ઐસે ભાનપૂર્વક પ્રતીતિ હોની ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન (હૈ). અનંતકાલ મેં નહીં પ્રગટ કી ઐસી ચીજ હૈ. સમજ મેં આયા ? ઐસા સમ્યગ્દર્શન હો તો ભી જ્ઞાન કી આરાધના ભિન્ન કરની ચાહિયે, યહ બાત ચલતી હૈ.

સમ્યગ્દર્શન હો તો ભી સમ્યગ્જ્ઞાન (કી) નિર્મલતા વિશેષ કરને કે લિયે શાસ્ત્ર કા, તત્ત્વ કા અભ્યાસ કરના ચાહિયે. જ્ઞાન તો આત્મા કા હૈ. લેકિન ઉસ જ્ઞાન મેં નિર્મલતા લાને કો સમ્યગ્દર્શન હોને કે બાદ ચારિત્ર ઔર વ્રત લેને સે પહલે, ઐસે સમ્યગ્જ્ઞાન કા વિશેષ આરાધન, સેવન કરના ચાહિયે. ક્યોંકિ સમ્યગ્દર્શન બિના જ્ઞાન હોતા નહીં ઔર જ્ઞાન આયા તો જ્ઞાન કી આરાધના વિશેષ કરના.

અબ, યહાં કહતે હૈં, દેખો ! સમ્યગ્દર્શન કો કારણ કહા હૈ, સમ્યગ્જ્ઞાન કો કાર્ય. કહતે હૈં કિ, 'સમ્યગ્દર્શન નિમિત્તકારણ હૈ...' દૂસરા પેરેગ્રાફ હૈ. 'તથા સમ્યગ્દર્શન નિમિત્તકારણ હૈ...' યહ બાત થોડી સૂક્ષ્મ હૈ. આત્મા અંતર મેં પુણ્ય-પાપ કે ભાવ સે ભિન્ન, શરીર સે ભિન્ન, આત્મા આનંદસ્વરૂપ હૈ ઐસી અંતર મેં પ્રતીતિ– સમ્યગ્દર્શન કા હોના યહ કારણ હૈ ઔર સાથ મેં સમ્યગ્જ્ઞાન હોના યહ કાર્ય હૈ. દોનોં હૈ તો પર્યાય. આત્મા કી સમ્યગ્દર્શન – ધર્મ કી પહલી પર્યાય હો યહ હૈ તો પર્યાય ઔર સાથ મેં જ્ઞાન ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ ભી હૈ તો પર્યાય, લેકિન જૈસે દીપક પહલે હોતા હૈ તો દીપક કે પીછે પ્રકાશ–ઉસકા કાર્ય ઉત્પન્ન (હોતા હૈ). વૈસે ઉત્પન્ન તો સાથ મેં હોતા હૈ, પરંતુ દીપક કો કારણ કહતે હૈં ઔર ઉજાલા કો કાર્ય કહતે હૈં. ઐસે ભગવાનઆત્મા અપને શુદ્ધ સ્વરૂપ કી અનુભવ મેં પ્રતીત કરને કે સાથ જ્ઞાન ઉત્પન્ન હોતા હૈ, પરંતુ ઉસ જ્ઞાન કો કાર્ય કહતે હૈં ઔર દર્શન કો કારણ

કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :– જ્ઞાન સાધ્ય...

ઉત્તર :– સાધ્ય-સાધન કા યહાં કામ નહીં હૈ. યહાં તો કારણ કી બાત હૈ. 'સમ્યગ્દર્શન નિમિત્તકારણ હૈ...' ઇસ પર વજન હૈ. સુનો ! આત્મા મેં... પર્યાય તો આત્મા કી દોનોં હૈં, એક પર્યાય કો કારણ કહા ઔર દૂસરી પર્યાય કો કાર્ય કહા. ક્યોં કહા ઉસકા સ્પષ્ટીકરણ ચલતા હૈ. બહુત સૂક્ષ્મ (હૈ). અનંતકાલ મેં અનંત ભવ હુએ, નરક કે અનંત, પશુ કે અનંત, મનુષ્ય મેં ભી અબજોપતિ અનંત બાર હુઆ ઔર ભિખારી ભી અનંત બાર હુઆ, વહ કોઈ નયી ચીજ નહીં હૈ. ઔર સ્વર્ગ મેં ભી અનંત બાર ઉત્પન્ન હુઆ, નૌંવી ગ્રૈવેયક ભી અનંત બાર સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કી. યહ બાદ મેં આયેગા. 'કોટિ જન્મ તપ તપૈ' પરંતુ આત્મજ્ઞાન બિના જન્મ-મરણ કા નાશ હોતા નહીં.

કહતે હૈં કિ, પહલે સમ્યગ્દર્શન કો નિમિત્તકારણ કહા. ક્યોં ? કિ, વહ હૈ તો અપની પર્યાય ઔર જ્ઞાન ભી અપની પર્યાય હૈ, તો પર્યાય-પર્યાય મેં કારણ-કાર્ય કહના, સમ્યગ્દર્શન કી પર્યાય નિમિત્તકારણ હૈ, જ્ઞાન કી પર્યાય નૈમિત્તિક કાર્ય હૈ. ક્યા કહા, સમજ મેં આયા ? ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદ કા સમ્યગ્દર્શન ગૃહસ્થાશ્રમ મેં ભી હોતા હૈ. રાજપાટ હો, 'ભરત' ચક્રવર્તી કો ૯૬ હજાર સ્ત્રી ઔર ૯૬ ક્રોડ પાયદલ. વહ હમારી ચીજ નહીં, હમારી ચીજ તો અંતર મેં હૈ. ઉસમેં અનંત આનંદ ઔર અનંત જ્ઞાન ભરા હૈ. ઐસા અંતર મેં અનુભવ મેં પ્રતીત હુઈ, તો કહતે હૈં કિ, વહ પ્રતીતિ હૈ તો આત્મા કી પર્યાય. પર્યાય સમજતે હો ? પર્યાય સુની ન હો. અવસ્થા. આત્મા ત્રિકાળી વસ્તુ હૈ. જ્ઞાન, આનંદ આદિ ત્રિકાલી ગુણ હૈં ઔર યહ સમ્યગ્દર્શન ઉસકી વર્તમાન હાલત–પર્યાય હૈ. ક્યોં, બરાબર હૈ ? યુવાન કે પાસ તો હાં કહલાવે. ઔર ક્યા કરેં ? કૈસે હૈ ?

ભગવાનઆત્મા..! યહ (શરીર) તો રજકણ જડ મિટ્ટી હૈ. અંદર શુભ-અશુભભાવ ભાવ હોતા હૈ વહ તો વિકાર બંધ કારણ હૈ. ઉસસે ભિન્ન ભગવાનઆત્મા કા અંતર મેં અનુભવ કરકે સમ્યગ્દર્શન કરના. વહ સમ્યગ્દર્શન હૈ તો આત્મા કી અવસ્થા.

અવસ્થા (યાની) પર્યાય, કાર્ય, દશા. પરંતુ સમ્યગ્દર્શન કી પર્યાય કો કારણ કહા. તો ક્યા કારણ ? ઉપાદાન કારણ હૈ ? ઉપાદાનકારણ ક્યા ? ઉપાદાનકારણ તો આત્મદ્રવ્ય હૈ. ઉસમેં સે સમ્યગ્દર્શન પર્યાય ઉત્પન્ન હોતી હૈ. ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન કી પર્યાય ભી આત્મદ્રવ્ય કી ઉપાદાન–મૂળ કારણ સે પર્યાય ઉત્પન્ન (હોતી હૈ). આત્મદ્રવ્યમેં સે સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન (કી) પર્યાય આતી હૈં. સમજ મેં આયા?

યે સમ્યગ્દર્શન ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન ધર્મ કી દશા રાગમેં સે, કર્મમેં સે, શરીરમેં સે, પરમેં સે નહીં આતી હૈ. સમ્યગ્દર્શન પર્યાય ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન દશા આત્મા વસ્તુ હૈ ઉસમેં સે આતી હૈ. જિસમેં પાની ભરા હૈ ઉસમેં સે પ્રવાહ આતા હૈ. પ્રવાહ. ભગવાનઆત્મા મેં અનંત જ્ઞાન, અનંત શ્રદ્ધા કી શક્તિ આદિ પડી હૈ. સમજ મેં આયા ? ઉસમેં સે સમ્યગ્દર્શન કી (પર્યાય ઉત્પન્ન આતી હૈ). સમ્યગ્દર્શન કા ઉપાદાનકારણ દ્રવ્ય હૈ. ઉપાદાન સમજે ? મૂલ કારણ. ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન જો ઉત્પન્ન હુઆ, આત્મા ક્યા ? આત્મા જ્ઞાનમય, અનંત આનંદમય શુદ્ધ (હૈ), ઐસા ભાન (હુઆ વહ) સમ્યગ્જ્ઞાન, ઇસ સમ્યગ્જ્ઞાન કા ઉપાદાનકારણ તો આત્મા કા જ્ઞાનગુણ હૈ, આત્મા હૈ. દોનોં એક હી બાત હૈ. ઉસમેં સે સમ્યગ્જ્ઞાન કી પર્યાય આતી હૈ. સમ્યગ્જ્ઞાન કી પર્યાય રાગમેં સે નહીં આતી, પૂર્વ કી પર્યાયમેં સે નહીં આતી. ક્યા પૂર્વ પર્યાય... ઇસમેં કિતના સમજના ? સમજ મેં આયા ? સંસાર મેં પાપ કે લિયે કિતના સમજતા હૈ ? પાપ હૈ ? ક્યા હૈ ઉસમેં ? પાપ હૈ ? યે સબ મકાન બનાના, દો-પાંચ કરોડ કમાના અકેલા પાપ હૈ.

મુમુક્ષુ :– સુખ હૈ.

ઉત્તર :– દુઃખ હૈ, ધૂલ મેં સુખ હૈ ? ઉસે પૈસેવાલે કો સુખી માનના હૈ. સમજ મેં આયા ? દુઃખ હૈ, બિલકુલ દુઃખ હૈ. પરપદાર્થ કી મમતા–યહ મેરા, મૈં ઉસકા યહ મિથ્યાત્વભાવ હૈ. સાથ મેં રાગ ઔર આકુલતા હોતી હૈ વહ દુઃખ હૈ. ક્યા કરે ? અનંતકાલ મેં અપની ચીજ મેં આનંદ હૈ (ઉસે જાના નહીં). આગે કહેંગે. 'જ્ઞાન સમાન વ આન જગત મેં' યહ આતા હૈ. દૂસરે મેં સુખ નહીં હૈ. સમજ મેં આયા ? ચૌથી ગાથા મેં આયેગા. 'જ્ઞાન સમાન વ આન જગત મેં સુખકો કારન,' ચૌથી ગાથા હૈ ના ? ભાઈ ! ચૌથી (ગાથા હૈ). ઇસમેં ૯૮ (પન્ના) હૈ. અપને દૂસરી (ગાથા)

ચલતી હૈ. સમજ મેં આતા હૈ ? ચૌથી મેં હૈ.

જ્ઞાન સમાન વ આન જગત મેં સુખકો કારન,
ઇહિ પરમામૃત જન્મજરામૃતિ રોગ નિવારન.

સમજ મેં આયા ? દુનિયા મેં પૈસે મેં–ધૂલ મેં કોઈ સુખ નહીં હૈ, ઐસા કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :– કબ ?

ઉત્તર :– અભી. કબ ક્યા ?

'જ્ઞાન સમાન વ આન જગત મેં સુખકો કારન,' યહ જ્ઞાન કૌન ? આત્મા કા જ્ઞાન. આત્મા શુદ્ધ આનંદસ્વરૂપ હૈ, ઉસકા જ્ઞાન, ઇસકે સમાન જગત મેં સુખ કા કારણ ઔર કોઈ નહીં. ક્યા આયા ? પુણ્યભાવ ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ ભી સુખ કા કારણ નહીં, ઐસા બતાતે હૈં. સમજ મેં આયા ? આહા..હા..! યહ તો સાદી ભાષા મેં હિન્દી મેં 'દૌલતરામજી' ને 'છ ઢાલા' બનાઈ. ઉસકા ભી અભ્યાસ નહીં, વિચાર નહીં, મનન નહીં ઔર આત્મા કો કલ્યાણ હો જાયે, કહાં સે કલ્યાણ હોગા ? સત્ય કા ભાન બિના ઔર સત્ય કી પીછાન બિના કભી કલ્યાણ હોતા નહીં.

કહતે હૈં કિ, આત્મા મેં જો શુદ્ધ સ્વભાવ કી શ્રદ્ધા હુઈ વહ સમ્યગ્દર્શન (હૈ). ઉસે નિમિત્તકારણ કહા. ક્યોંકિ પર્યાય હૈ. ઔર જ્ઞાન જો પ્રગટ હુઆ વહ ભી હૈ તો આત્મા કી અવસ્થા, પરંતુ (શ્રદ્ધા કી પર્યાય કો) નિમિત્ત (કહા) તો (જ્ઞાન કી પર્યાય કો) નૈમિત્તિક (કહા). સમજ મેં આયા ? કાર્ય કો નૈમિત્તિક (કહા), કારણ કો નિમિત્ત (કહા). ક્યોંકિ ઉપાદાનકારણ તો હૈ નહીં. દર્શનપર્યાયમેં સે જ્ઞાનપર્યાય આતી હૈ, ઐસા હૈ નહીં. ભગવાનઆત્મા મેં અંદર શ્રદ્ધાગુણ ત્રિકાલ પડા હૈ ઉસમેં સે શ્રદ્ધાપર્યાય અંતરદૃષ્ટિ કરને સે આતી હૈ ઔર જ્ઞાનપર્યાય અંદર જ્ઞાનગુણમેં સે સમ્યગ્જ્ઞાન પર્યાય આતી હૈ. યહાં જ્ઞાન કા મૂલ કારણ સમ્યગ્દર્શન નહીં હૈ. જ્ઞાન કા મૂલ કારણ તો આત્મદ્રવ્ય હૈ, પરંતુ સમ્યગ્દર્શન કો કારણ કહા વહ નિમિત્તકારણ હૈ. નિમિત્તકારણ (અર્થાત્) સહચર–સાથ મેં હૈ. નિમિત્તકારણ સમ્યગ્દર્શન ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન ઉસકા નૈમિત્તિક કાર્ય. હૈ તો દોનોં પર્યાય, દો હાલત, દો દશા. ભાઈ ! ક્યા કરના ? ભાષા કોઈ ભી હો લેકિન ભાવ તો જો હૈ વહી આયે ના. ભાવ ક્યા ઉસમેં દૂસરા આતા હૈ ?

મુમુક્ષુ :– ... જે પર્યાયમાં થાય તે ઉપાદાનને ?

ઉત્તર :– ઉપાદાન કી અનંતી પર્યાય (હૈ), ઉસમેં સે એક પર્યાય કો નિમિત્ત ઔર દૂસરે કો નૈમિત્તિક, ઐસા કહને મેં આતા હૈ. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :– માત્ર કહને કે લિયે હૈ ?

ઉત્તર :– નહીં, ઐસા હૈ. માત્ર કહને કે લિયે નહીં હૈ. કોઈ ગુણ કી પર્યાય અન્ય કોઈ ગુણ કા ઉપાદાન નહીં હૈ, વહ બાત બતાની હૈ. ક્યા (કહા) ? આત્મા વસ્તુ હૈ ઉસમેં અનંત ગુણ પડે હૈં. ઉસકા ભાન હોકર દર્શન-જ્ઞાન હુઆ તો એક પર્યાય કા દૂસરી પર્યાય મૂલ કારણ નહીં. ઐસે એક ગુણ કા દૂસરા ગુણ મૂલ કારણ નહીં. મૂલ કારણ નહીં હૈ ઔર ઉસે કારણ કહના, વહ તો નિમિત્તકારણ (હો ગયા). જિસે આત્મા કા સુખ ચાહિયે ઉસે સમજના પડેગા. ચાર ગતિ મેં રખડના હો (તો) રખડતે તો હૈં, ઉસમેં નયી ક્યા ચીજ હૈ ? ચૌરાસી કે અવતાર મેં અનાદિ સે રખડતા હૈ. નરક, નિગોદ, સ્વર્ગ, સેઠાઈ સબ રખડને કા પંથ, પરિભ્રમણ કા (કારણ) હૈ. ઉસમેં કોઈ આત્મા ધર્મ નહીં હૈ. આહા..હા...!

કહતે હૈં, 'સમ્યગ્દર્શન નિમિત્તકારણ હૈ...' ક્યોં ? કિ, આત્મા કી સમ્યગ્દર્શન ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન દો દશા હૈં. દો દશા કા મૂલ કારણ તો આત્મા હૈ. એક પર્યાય કો કારણ કહા ઔર દૂસરી પર્યાય કો કાર્ય કહા, વહ નિમિત્તકારણ ઔર નિમિત્તકાર્ય કી અપેક્ષા સે કહા હૈ. 'ઇસ પ્રકાર ઇન દોનોં મેં કારણ-કાર્યભાવ સે ભી અન્તર હૈ.' દર્શન હૈ વહ શ્રદ્ધા સે હી પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઔર જ્ઞાન જ્ઞાનગુણ સે પ્રાપ્ત હોતા હૈ. સમ્યગ્જ્ઞાન દર્શનપર્યાય સે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, ઐસા નહીં. આહા..હા...!

વૈસે હી સમ્યક્ચારિત્ર ભી દર્શન હૈ, જ્ઞાન હૈ ઉસમેં સે ઉત્પન્ન નહીં હોતા. સમ્યક્ચારિત્ર વીતરાગ દશા, આત્મા અંતર મેં એકાગ્ર હોકર અંતર આત્મા મેં વીતરાગતા નામ કા ચારિત્રગુણ પડા હૈ, ઉસમેં એકાગ્ર હોકર વીતરાગ પર્યાય કા ઉપાદાનકારણ આત્મા હૈ. પરંતુ ચારિત્ર કો કાર્ય કહતે હૈં ઔર સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન કો કારણ કહતે હૈં. યહ આયા હૈ, આયા હૈ કહીં પર ? કહાં ? નહીં, ખ્યાલ નહીં હૈ. 'સમયસાર' મેં બંધકારણ, 'બંધ અધિકાર' મેં આયા હૈ. 'સમયસાર' મેં 'બંધ અધિકાર'.

સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન કારણ ઔર સમ્યક્ચારિત્ર કાર્ય. સમજ મેં આયા ? યહાં તો અપને દર્શન ઔર જ્ઞાન કે સાથ બાત લેની હૈ. સમજ મેં આયા ? બંધ.. બંધ (અધિકાર) ના ? 'અજ્ઞાની ઔર મિથ્યાદૃષ્ટિ હી હૈ ક્યોંકિ (વહ) નિશ્ચયચારિત્ર કે કારણરૂપ જ્ઞાન-શ્રદ્ધાન સે શૂન્ય હૈ.' ૨૭૩ ગાથા હૈ. 'સમયસાર' 'બંધ અધિકાર' કી ૨૭૩ (ગાથા હૈ). ક્યા કહતે હૈં ઉસમેં ?

શીલ પાલતા હૈ, તપ કરતા હૈ, ગુપ્તિ પાલતા હૈ, સમિતિ પાલતા હૈ ઔર મહાવ્રત પાલતા હૈ, ફિર ભી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન કે કારણ બિના ચારિત્રપના ઉસે હોતા નહીં. ૨૭૩ ગાથા હૈ. મિથ્યાદૃષ્ટિ અજ્ઞાની દૃષ્ટિ મેં મિથ્યાત્વ હૈ, આત્મા કી શ્રદ્ધા નહીં. ઔર અજ્ઞાન હૈ–આત્મા કા જ્ઞાન નહીં હૈ તો ઉસકે જો પંચ મહાવ્રતાદિ પરિણામ હૈં વે જ્ઞાન-શ્રદ્ધા સે શૂન્ય હૈં. નિશ્ચયચારિત્ર કા કારણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન. નિશ્ચય સ્વરૂપ કી રમણતા, આનંદ કી રમણતા–ચારિત્ર કા કારણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન (હૈ). યહ કારણ નહીં હૈ તો સબ શૂન્ય હૈ. વહાં સમ્યક્ચારિત્ર કા કારણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન કો કહા. યહાં સમ્યગ્જ્ઞાન કા કારણ સમ્યગ્દર્શન કહા. આહા..હા...! સમજ મેં આતા હૈ ? યહાં તો બહુત બાર આ ગયા હૈ, ચૌદહ બાર પ્રવચન હો ચુકે હૈં. યહ 'સમયસાર' તો સભા મેં (ચૌદહ બાર) પઢા હૈ. યહાં બહુત બાર પઢા હૈ ઇસલિયે બહુત લોગોં કો યાદ હૈ, ઐસા કહને કા આશય હૈ. સમજ મેં આયા ? ચૌદહવીં બાર પઢતે હૈં. યહાં (એક મુમુક્ષુ) થે ના ? 'જયપુર'વાલે હૈં ના ? આસો વદ ૧૦, (સંવત) ૨૦૧૮ કી સાલ. આખીર મેં ચૌદહવીં બાર શુરૂ કિયા થા. યહાં મકાન કા વાસ્તુ થા ના ? ૨૦૧૮ કી સાલ, આસો વદ. હમારી, આપ કી કાર્તિક વદી કહતે હૈં. દસમી કે દિન ચૌદહવીં બાર શુરૂ કિયા થા. (એક મુમુક્ષુને) ઉસમેં ચૌદહ હજાર દિયે થે ના ? ચૌદહવીં બાર 'સમયસાર' ચલતા હૈ તો ચૌદહ હજાર દેતે હૈં. યહાં થે ના ? 'જયપુર'વાલે હૈં. જોહરી. ચૌદહ બાર તો સભા મેં પૂરે શાસ્ત્ર કા સ્પષ્ટીકરણ ચલા હૈ.

વહાં ઐસા કહા કિ, આત્મા મેં જબ તક સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન નહીં હોતા તબ તક વ્રતાદિ કી ક્રિયા ચારિત્ર કો પ્રાપ્ત હોતી નહીં. ક્યોંકિ ચારિત્ર કા મૂલ કારણ સમ્યક્ શાંતિ કા (કારણ), ચારિત્ર નામ વીતરાગ આનંદ, વીતરાગ આનંદ કા કારણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન નહીં હૈ તો ચારિત્ર હોતા નહીં. વહાં ચારિત્ર મેં સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન

કો કારણ કહા. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન નિમિત્તકારણ હૈ ઔર ચારિત્ર નૈમિત્તિકકાર્ય હૈ. કઠિન બાત હૈ, ભાઈ ! તત્ત્વ કા અભ્યાસ (કઠિન બહુત હૈ). અનંતકાલ મેં મેરી ચીજ કો લાભ કૈસે હો, ઐસી દરકાર સે કભી કિયા હી નહીં. અંધશ્રદ્ધા, અજ્ઞાનપને અનંતકાલ ગંવાયા. સમજ મેં આયા ? 'છ ઢાલા' મેં ઇસી મેં પહલે કહા થા ના ? પહલી ઢાલ મેં હી નરક કે દુઃખ કા વર્ણન કિયા હૈ. બહુત નરક કા દુઃખ હૈ. ઓ..હો..હો...!

ભગવાન ! તેરે આત્મા કી અંતરદૃષ્ટિ કે ભાન બિના તુને અનંત બાર નરક મેં ઇતના દુઃખ સહન કિયા. પહલી ઢાલ મેં આયા હૈ. નરકયોનિ નીચે હૈ. સાત નરક હૈ, નીચે સાત પાતાલ હૈં. સમજ મેં આયા ? હંબગ નહીં હૈ. પ્રત્યેક નરક મેં આત્મદર્શન બિના, સમ્યગ્દર્શન બિના અનંત બાર ઉત્પન્ન હુઆ. આહા..હા...! પહલે આયા કિ નહીં ? ઉસમેં નારકી કે બહુત દૃષ્ટાંત દિયે હૈં. દેખો ! વહાં ભી કહા થા. (દૂસરી ગાથા મેં લિખા હૈ).

જે ત્રિભુવન મેં જીવ અનન્ત, સુખ ચાહૈં દુઃખતૈં ભયવન્ત;
તાતૈં દુઃખહારી સુખકાર, કહૈં સીખ ગુરુ કરુણા ધાર. ૨.

દેખો ! અંદર નરક મેં બહુત દૃષ્ટાંત દિયે હૈં. નરક કા દૃષ્ટાંત (હૈ), દેખો ! નારકી કો મારતે હૈં. ઉસે શિક્ષા દેતે હૈં. સમજ મેં આયા ? પહલી ઢાલ મેં હૈ. ઇસમેં હૈ. નારકી હૈ ના નારકી ? મારતા હૈ. તીસરા પન્ના, હિન્દી મેં તીસરા પન્ના હૈ. દેખો ! ચાર ગતિ કે ચિત્ર દિયે હૈં. સમજ મેં આયા ? દેખો ! ચાર ગતિ દી હૈં. ઇસ ઓર લકડીવાલા (હૈ વહ) મનુષ્ય હૈ. ઇસ ઓર દેવ હૈ, ઇસ ઓર પશુ હૈ, ઇસ ઓર નારકી હૈ. ચારોં દિયે હૈં. ચાર ગતિ મેં સમ્યગ્દર્શન બિના અનંત બાર ચક્કર ખાયા. સમજ મેં આયા ? સમ્યગ્જ્ઞાન ઔર સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કિયે બિના ચારોં ગતિ મેં (ગયા). સ્વર્ગ ભી અનંત બાર મિલા. પહલી બાર નહીં હૈ. દેખો ! સ્વર્ગ મેં દેવ લિયા હૈ. વહાં દેવ મેં ભી અનંત બાર ગયા. પુણ્ય કિયા, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા શુભભાવ હૈ, પુણ્ય હોતા હૈ, પુણ્ય હોતા હૈ ઉસસે સ્વર્ગ મિલતા હૈ, જન્મ-મરણ નહીં મિટતે. પાપમેં સે નિકલકર સ્વર્ગ મેં આયા ઇતના હુઆ. ફિર વહાં સે નિકલકર ચાર ગતિ મેં રખડેગા. સમજ મેં આયા ?

આત્મ સમ્યગ્દર્શન કે બિના, અંક બિના શૂન્ય, શૂન્ય કી કીમત હૈ નહીં. ઇસલિયે

યહાં પહલી નરક કા દુઃખ કા બહુત વર્ણન કિયા હૈ. ખાતા હૈ, મારતા હૈ, દેખો ! બહુત દુઃખ બતાયે હૈં. પરાધીન. સિંહ મૃગ કો ખાતા હૈ, દેખો ! બૈલ કો કાટતે હૈં. બહુત દૃષ્ટાંત દિયે હૈં. સમજ મેં આયા ? નરક મેં આત્મા કે ભાન બિના અનંત બાર ઐસા દુઃખ પાયા.

કહતે હૈં, 'પ્રશ્ન :– જ્ઞાન-શ્રદ્ધાન તો (યુગપત્) એકસાથ હોતે હૈં, તો ઉનમેં કારણ-કાર્યપના ક્યોં કહતે હો ?' યહ બાત અપને કલ આ ગયી હૈ.

'ઉત્તર :– વહ હો તો વહ હોતા હૈ.' દીપક હો તો પ્રકાશ હોતા હૈ, સમ્યગ્દર્શન હો તો જ્ઞાન હોતા હૈ. 'ઇસ અપેક્ષા સે કારણ-કાર્યપના કહા હૈ. જિસપ્રકાર દીપક ઔર પ્રકાશ દોનોં યુગપત્ હોતે હૈં તથાપિ દીપક હો તો પ્રકાશ હોતા હૈ ઇસલિયે દીપક કારણ હૈ ઔર પ્રકાશ કાર્ય હૈ. ઉસીપ્રકાર જ્ઞાન-શ્રદ્ધાન ભી હૈં.' 'મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક' 'દિલ્લી' સે છપા હૈ ના ?

'જબ તક સમ્યગ્દર્શન નહીં હોતા તબ તક કા જ્ઞાન સમ્યગ્જ્ઞાન નહીં કહલાતા.' ચાહે સો શાસ્ત્ર પઢ લે, સીખે પરંતુ અંતર અનુભવ દૃષ્ટિ કરકે આત્મા આનંદમય હૈ, ઐસા અનુભવ, પ્રતીત ન હો તબ તક સબ જ્ઞાન મિથ્યાજ્ઞાન હૈ. સમજ મેં આયા ? અબ જ્ઞાન કી બાત કરતે હૈં. દેખો, તીસરા શ્લોક. ૯૬ પન્ના.

સમ્યગ્જ્ઞાનના ભેદ, પરોક્ષ અને દેશ-પ્રત્યક્ષનાં લક્ષણ

તાસ ભેદ દો હૈં, પરોક્ષ પરતછ તિન માહીં;
મતિ-શ્રુત દોય પરોક્ષ, અક્ષ-મનતૈં ઉપજાહીં.
અવધિજ્ઞાન મનપર્જય દો હૈં દેશ-પ્રતચ્છા;
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર પરિમાણ લિયે જાનૈ જિય સ્વચ્છા. ૩.

અન્વયાર્થ :– (તાસ) એ સમ્યગ્જ્ઞાનના (પરોક્ષ) પરોક્ષ અને (પરતછ) પ્રત્યક્ષ (દો) બે (ભેદ હૈં) ભેદો છે; (તિન માહીં) તેમાં (મતિ-શ્રુત) મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન (દોય) એ બન્ને (પરોક્ષ) પરોક્ષજ્ઞાન છે. [કારણ કે તે] (અક્ષ-મનતૈં) ઇન્દ્રિયો અને

મનના નિમિત્તથી (ઉપજાહીં) ઉત્પન્ન થાય છે. (અવધિજ્ઞાન) અવધિજ્ઞાન અને (મનપર્જય) મનઃપર્યયજ્ઞાન (દો) એ બન્ને જ્ઞાન (દેશ-પ્રતચ્છા) દેશપ્રત્યક્ષ (હૈં) છે, [કારણ કે તે જ્ઞાનથી] (જિય) જીવ (દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર પરિમાણ) દ્રવ્ય અને ક્ષેત્રની મર્યાદા (લિયે) લઈને (સ્વચ્છા) સ્પષ્ટ (જાનૈ) જાણે છે.

ભાવાર્થ :– આ સમ્યગ્જ્ઞાનના બે ભેદ છે - (૧) પ્રત્યક્ષ અને (૨) પરોક્ષ; તેમાં મતિજ્ઞાન અને તજ્ઞાન પરોક્ષજ્ઞાન* છે, કારણ કે તે બન્ને જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો અને મનના નિમિત્તથી વસ્તુને અસ્પષ્ટ જાણે છે. સમ્યગ્મતિ-શ્રુતજ્ઞાન સ્વાનુભવકાળે પ્રત્યક્ષ હોય છે તેમાં ઇન્દ્રિય અને મન નિમિત્ત નથી. અવધિજ્ઞાન અને મનઃપર્યયજ્ઞાન દેશપ્રત્યક્ષ[x] છે, કારણ કે જીવ આ બે જ્ઞાનથી રૂપી દ્રવ્યને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની મર્યાદાપૂર્વક સ્પષ્ટ જાણે છે.

'સમ્યગ્જ્ઞાન કે ભેદ, પરોક્ષ ઔર...' પ્રત્યક્ષ. આત્મા કા સમ્યગ્દર્શન જો હુઆ ઉસકે સાથ સમ્યગ્જ્ઞાન, જ્ઞાન કે ભેદ (બતાતે હૈં).

તાસ ભેદ દો હૈં, પરોક્ષ પરતછ તિન માહીં;
મતિ-શ્રુત દોય પરોક્ષ, અક્ષ-મનતૈં ઉપજાહીં.
અવધિજ્ઞાન મનપર્જય દો હૈં દેશ-પ્રતચ્છા;
દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર પરિમાણ લિયે જાનૈ જિય સ્વચ્છા. ૩.

ક્યા કહતે હૈં ? આત્મા મેં આત્મા કી સમ્યક્ દૃષ્ટિ કા ભાન હોનેપર જો સમ્યગ્જ્ઞાન હોતા હૈ, ધર્મી કો–અંતરદૃષ્ટિવંત કો–આત્મા કે દર્શનવંત કો. ગૃહસ્થાશ્રમ મેં હો યા ત્યાગી હો, આત્મદર્શન હો (તબ) સાથ મેં જ્ઞાન હોતા હૈ ઉસ જ્ઞાન કે ભેદ કી બાત ભગવાન, આચાર્ય ને જો કહે હૈં, વહ 'દૌલતરામજી' કહતે હૈં. અપને ઘર કી બાત નહીં કહતે.

'ઉસ સમ્યગ્જ્ઞાન કે પરોક્ષ ઔર પ્રત્યક્ષ દો ભેદ હૈં;...' સમ્યગ્જ્ઞાન કે દો ભેદ.

* જે જ્ઞાન ઇન્દ્રિયો અને મનના નિમિત્તથી વસ્તુને અસ્પષ્ટ જાણે છે તેને પરોક્ષજ્ઞાન કહેવાય છે.
x જે જ્ઞાન રૂપી વસ્તુને દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવની મર્યાદાપૂર્વક સ્પષ્ટ જાણે છે તેને દેશપ્રત્યક્ષ કહે છે.

એક પ્રત્યક્ષ, એક પરોક્ષ. '(તિન માંહી) મતિજ્ઞાન ઔર શ્રુતજ્ઞાન યહ દોનોં પરોક્ષજ્ઞાન હૈં.' યહાં પહલી બાત વ્યવહાર સે કહી હૈ. આત્મા મેં મતિ ઔર શ્રુત (જ્ઞાન) હોતા હૈ ઉસમેં ઇન્દ્રિય ઔર મન કા નિમિત્ત હૈ. આત્મા કા અંદર અનુભવ હોતા હૈ ઉસમેં નિમિત્ત નહીં હૈ. 'તત્ત્વાર્થ સૂત્ર' મેં ઔર વ્યવહાર શાસ્ત્ર મેં વેદન કી બાત નહીં કી હૈ. સમજ મેં આયા ?

આત્મા ગૃહસ્થાશ્રમ મેં ભી હો, અંતર મેં આત્મજ્ઞાન હુઆ હૈ, આત્મદર્શન હુઆ હૈ તો જબ આત્મા અપને સ્વરૂપ મેં જ્ઞાતા-જ્ઞેય-જ્ઞાન કે ભેદ કો દૂરકર, અંતર અનુભવ મેં હોતા હૈ તબ અતીન્દ્રિય આનંદ કે વેદન કે કાલ મેં યહ મતિ-શ્રુત (જ્ઞાન) પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ. સમજ મેં આયા ? બાકી કે કાલ મેં મતિ-શ્રુત પર કા જ્ઞાન કરતા હૈ વહ પરોક્ષ હૈ. આહા..હા..!

વસ્તુ ચૈતન્યસૂર્ય... ઇન્દ્રિય, મન સે પ્રત્યક્ષ ધૂલ લગતા હૈ. યહ તો બાહર કી વસ્તુ હૈ. યહ જાનને મેં આતા હૈ. ઇન્દ્રિય ઔર મન કે નિમિત્ત સે (પર જાનને મેં આતા હૈ). ઇસસે તો વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ જાનને મેં આતા હૈ, ઉસસે આત્મા જાનને મેં આતા હૈ ? ઇન્દ્રિય ઔર મન કે નિમિત્ત સે ક્યા આત્મા જાનને મેં આતા હૈ ? ઇસ આંખ કે દ્વારા રૂપ કો દેખે. ક્યા આંખ કે દ્વારા આત્મા કો દેખતા હૈ ? સમજ મેં આયા કિ નહીં ?

અંતર મેં આત્મા કા દર્શન હુઆ તો અંતરજ્ઞાન મેં સ્વ કો પકડકર, શાંતિ કે વેદન કે કાલ મેં સમ્યગ્દૃષ્ટિ કો ચૌથે ગુણસ્થાન, પાંચવેં ગુણસ્થાન મેં ભી મતિ-શ્રુત કા જ્ઞાન, સ્વ કે અનુભવકાલ મેં સ્વ કી અપેક્ષા પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ. સમજ મેં આયા ? આંખ બંદ કરે તો અંધેરા દિખે. વસ્તુ કે ભાન બિના કૈસે દિખાઈ દે ? કહા થા ના ? એક બચ્ચે કી બાત કહી થી ના ? અબ દસ સાલ કા હુઆ હૈ, પહલે સાત સાલ કા થા. 'જામનગર'. મહારાજ ! આપ કહતે હો કિ, આત્મા દેખો. તો હમ આંખ બંદ કરતે હૈં તો અંધેરા દિખતા હૈ. સમજે ? વહ લડકા અબ દસ સાલ કા હો ગયા. બહુત પ્રશ્ન કરતા થા, 'આત્મસિદ્ધિ' કા પ્રશ્ન કિયા થા. મહારાજ ! 'આત્મસિદ્ધિ' મેં ૧૯વીં ગાથા મેં ઐસા આતા હૈ કિ, કેવલજ્ઞાની છદ્મસ્થ કા વિનય કરે. કેવલી વિનય ક્યોં કરે ? ઐસા પ્રશ્ન કિયા થા. અભી દસ વર્ષ હુએ હૈ, પહલે

સાત સાલ કા લડકા થા તબ ઐસા પ્રશ્ન કિયા થા.

મહારાજ ! આપ કહતે હો કિ, અંદર આત્મા કો દેખો. આત્મા હૈ. (મૈં) આંખ બંદ કરતા હૂં તો અંધેરા દિખતા હૈ ઔર બાહર દેખતે હૈં તો યહ ધૂલ દિખતી હૈ. ભાઈ ! સાત સાલ કા લડકા પૂછતા થા.

મુમુક્ષુ :– મા-બાપ હોશિયાર હૈ.

ઉત્તર :– મા-બાપ નહીં, ઉસકા ચાચા હોશિયાર હૈ. મા-બાપ સાધારણ હૈં. અબ કી બાર પ્રેમ હુઆ. અબકી બાર ચાર દિન 'જામનગર' રહે ના ? તો સુના. ઓ..હો..! બાત કુછ અલગ હૈ. ઉસકા દાદા વકીલ હૈ, વહ નહીં માનતા થા. પહલી બાર વ્યાખ્યાન મેં આયા થા તબ કહતા થા, આત્મા (હૈ નહીં). ફિર (સુના તો કહા), બાત કોઈ ઔર હૈ. લડકા ઉસકે ચાચે કે સાથ પઢતા થા. પઢતે-પઢતે ઉસે યહ વિચાર આયે. ઓ..હો...! આત્મા-આત્મા કહતે હો કિ, આત્મા કો દેખો. ક્યા દેખે ? આંખ બંદ કરતે હૈં તો અંધેરા દિખતા હૈ, બાહર દેખતે હૈં તો યહ દિખતા હૈ. હમે ક્યા દેખના ? મૈંને કહા, ભૈયા ! સુન ! સુન ! અંધેરા દિખતા હૈ, કિસમેં દિખતા હૈ ? ક્યા અંધેરે મેં અંધેરા દિખતા હૈ ? તુને કભી વિચાર કિયા હૈ ? અંધેરા અંધેરે મેં દિખતા હૈ ? યા અંધેરા ચૈતન્યપ્રકાશ મેં દિખતા હૈ ? ચૈતન્યપ્રકાશમય હૈ ઉસમેં, યહ અંધેરા હૈ, મૈં અંધેરા નહીં. સમજ મેં આયા ? લડકા બહુત ચાલાક હૈ. અબકી બાર બહુત પ્રશ્ન કરતા થા, બહુત પ્રશ્ન કરતા થા. સમકિત કૈસે પ્રાપ્ત હો ઉસકી બાત તો કરતે નહીં. ઐસા પૂછા થા. મૈંને કહા, ભાઈ ! વહ બાત તો બહુત બાર આતી હૈ, તુજે યાદ નહીં રહતી.

આત્મા વસ્તુ હૈ, ભાઈ ! અંધેરા દિખતા હૈ, વહ અંધેરા કૌન દેખતા હૈ ? અંધેરા કૌન દેખતા હૈ ? અંધેરે કો અંધેરા દેખતા હૈ ? જ્ઞાન. અંદર જ્ઞાન હૈ, ઉસ જ્ઞાન કી સત્તા કી મૌજૂદગી મેં અંધેરા દિખતા હૈ. અંધેરે કી મૌજૂદગી મેં અંધેરા નહીં દિખતા. જ્ઞાન કી મૌજૂદગી મેં અંધેરા દિખતા હૈ. જ્ઞાન કી મૌજૂદગી આત્મા હૈ, અંધેરા પર હૈ. સમજ મેં આયા ? લેકિન કભી વિચાર કરને કા અવસર લિયા હી નહીં. અનાદિકાલ સે ઐસે અંધેરા હી અંધેરા ચલા હૈ. કેવલી કૈસે વિનય કરે ? તેરી બાત સચ હૈ. 'આત્મસિદ્ધિ' કી ૧૯ વીં ગાથા મેં લિખા હૈ. ઐસા કહકર પૂછતા થા. ચાલાક

લડકા હૈ. સમજ મેં આયા ? ક્યા કહતે હૈં ?

મતિ-શ્રુતજ્ઞાન દોનોં પરોક્ષ હૈ, યહાં લિખા હૈ. ભાવાર્થ મેં લિખેંગે. લેકિન આત્મજ્ઞાન કે સમય, અનુભવ કે સમય વહ જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ હો જાતા હૈ. ક્યોં ? કિ, સ્વઆશ્રય મેં વેદન હૈ તબ પ્રત્યક્ષ હૈ. પરાશ્રય મેં ખ્યાલ હૈ તો પરોક્ષ હો ગયા. પ્રત્યક્ષ ઔર પરોક્ષ, કહાં માથાપચ્ચી કરની ? સંસાર કી માથાપચ્ચી હો તો સબ કરે. પાંચ-પચાસ પ્રાપ્ત કરને કો કિતની મેહનત કરતા હૈ ? દેશ (છોડકર) પરદેશ જાયે, મેહનત કરે, મજદૂરી કરે.

મુમુક્ષુ :– ઇન્દ્રિયનું જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ થાય.

ઉત્તર :– ધૂલ મેં ભી હોતા નહીં. આત્મા કા જ્ઞાન અપને સે હોતા હૈ, ઉસકા નામ પ્રત્યક્ષ. ઇન્દ્રિય ઔર મન સે પર કા જ્ઞાન કરે વહ તો પરોક્ષ હૈ. ઇસ આંખ સે રૂપ દેખા તો રૂપ પ્રત્યક્ષ હૈ ? વહ તો પરવસ્તુ હૈ. યહ શબ્દ પરવસ્તુ હૈ. દેખો ! આત્મા કા અંદર જ્ઞાન કર કે...

મુમુક્ષુ :– રૂપયે બેંક મેં રખે હો ઉસમેં ગલતી હોવે ?

ઉત્તર :– જ્ઞાન મેં ખ્યાલ હૈ કિ, પાંચ હજાર રખે હૈં. બસ ! ઇતના ખ્યાલ (હૈ). ઇસ ખ્યાલ મેં ભૂલ નહીં. ચીજ રહે યા નહીં, ઉસકે અધિકાર કી બાત હૈ ? વે ઐસા કહના ચાહતે હૈં કિ, (પૈસે) પ્રત્યક્ષ હૈ ના ? પ્રત્યક્ષ કહાં હૈ ? પ્રત્યક્ષ તો ઉસ જ્ઞાન કો કહતે હૈં, જિસમેં પર કા આશ્રય નહીં હો. પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ઇસે કહતે હૈં કિ, જિસમેં પર કા આશ્રય હો નહીં. પર કા જ્ઞાન કરતા હૈ ઉસમેં તો ઇન્દ્રિય કા આશ્રય હૈ. પ્રત્યક્ષ કહાંસે આયા ? વહ કહતે હૈં, દેખો ! નીચે સ્પષ્ટીકરણ આયેગા.

'અવધિજ્ઞાન ઔર મનઃપર્યયજ્ઞાન યહ દોનોં દેશપ્રત્યક્ષ હૈં; (ક્યોંકિ ઉન જ્ઞાનોંસે) જીવ દ્રવ્ય ઔર ક્ષેત્ર કી મર્યાદા લેકર સ્પષ્ટ જાનતા હૈ.'

ભાવાર્થ :– 'ઇસ સમ્યગ્જ્ઞાન કે દો ભેદ હૈં – (૧) પ્રત્યક્ષ ઔર (૨) પરોક્ષ. ઉનમેં મતિજ્ઞાન ઔર શ્રુતજ્ઞાન પરોક્ષજ્ઞાન હૈં.' નીચે સ્પષ્ટીકરણ હૈ. 'જો જ્ઞાન ઇન્દ્રિયોં તથા મન કે નિમિત્ત સે વસ્તુ કો અસ્પષ્ટ જાનતા હૈ...' અસ્પષ્ટ જાનતા હૈ ઇસલિયે પરોક્ષજ્ઞાન કહતે હૈં.

'સમ્યક્મતિશ્રુતજ્ઞાન સ્વાનુભવકાલ મેં પ્રત્યક્ષ હોતે હૈં, ઉસમેં ઇન્દ્રિય ઔર મન નિમિત્ત નહીં હૈં.' દેખો ! ઇસમેં સે લિખા હૈ. કોઈ કહતે હૈં, ઉસમેં નહીં થા. લેકિન ઉસમેં હૈ. નિશ્ચયભાવ ઉસમેં હૈ. યહ વ્યવહાર સે બાત કહી હૈ. નિશ્ચય સે તો આઠ વર્ષ કી બાલિકા હો, આઠ વર્ષ કી લડકી, ઉસે સમ્યગ્દર્શન ઔર ધર્મ કી પહલી દશા પ્રગટ હો તો ઉસે ભી અંતર મેં ધ્યાનકાલ મેં અપને આત્મા કા જ્ઞાન, આનંદ કા વેદન, રાગ ઔર નિમિત્ત કી અપેક્ષા બિના હોતા હૈ, ઉસકા નામ સમ્યગ્જ્ઞાન સ્વ કી અપેક્ષા સે કહને મેં આતા હૈ. કઠિન બાત (હૈ). સમજ મેં આયા ?

'સમ્યક્મતિશ્રુતજ્ઞાન સ્વાનુભવકાલ મેં...' સ્વાનુભવ યાની આત્મા કે આનંદ કે અનુભવ કે કાલ મેં. સમજ મેં આયા ? ગૃહસ્થાશ્રમ મેં હો, રાજપાટ આદિ હો લેકિન અંતર સમ્યગ્દર્શન, આત્મા કા ભાન હુઆ હૈ. જબ ધ્યાન મેં બૈઠતે હૈં તો અંતર કે અનુભવ મેં સબ ભૂલ જાતે હૈં. રાગાદિ ભૂલ જાતે હૈં, શરીરાદિ સબ ભૂલ જાતે હૈં. અંતર આત્મા મેં જ્ઞાન એકાગ્ર હો જાતા હૈ. ઉસમેં આત્મા કે અનુભવ મેં અતીન્દ્રિય આત્મા કા આનંદ કા વેદન આના, વહ જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ હૈ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ પશુ કો ભી ઇતના જ્ઞાન પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ. ભગવાન કે સમય મેં સમવસરણ મેં પશુ ભી આતે થે કિ નહીં ? સમવસરણ મેં હૈ યા નહીં ? દેખો ના ! હાથી, વાઘ, નાગ સબ ભગવાન કે સમવસરણ મેં આતે થે. સુના હૈ યા નહીં ? અસંખ્ય પશુ અભી સમ્યગ્જ્ઞાની હૈં. અઢાઈ દ્વીપ બહાર સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર હૈ ના ? સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર મેં અસંખ્ય પશુ શ્રાવક હૈં. ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ ને કહા હૈ. અસંખ્ય પશુ હૈં. યહાં તો મનુષ્ય કો ભાન નહીં હોતા હૈ, વહ તો પશુ હૈં. વહ પૂર્વ કા ભાન કરકે અંદર આ જાતા હૈ. સમ્યગ્જ્ઞાની હૈ. સમજ મેં આયા ? હજાર-હજાર જોજન કા મચ્છ. ચાર હજાર ગાઉ કા લંબા શરીર. સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર આખીર કા હૈ ના ? અસંખ્ય દ્વીપ-સમુદ્ર હૈં ઉસમેં આખીર કા સમુદ્ર હૈ. ઉસમેં અસંખ્ય પશુ, મગરમચ્છ, મચ્છી સમ્યગ્દૃષ્ટિ હૈ, આત્મજ્ઞાની હૈ. વહ ભી અંતર મેં ધ્યાન કરકે આત્મા કા જ્ઞાન અનુભવ મેં પ્રત્યક્ષ કર લેતે હૈં. સમજ મેં આયા ?

જ્ઞાન કી અપની પર્યાય કી તાકત કિતની હૈ ઇસકી ઉસે ખબર નહીં. સમજ મેં આયા ? દૂસરા જ્ઞાન ઉસે કહાં હૈ ? મછલી કો વ્યાપાર-ધંધે કા જ્ઞાન હોતા હૈ ?

મેંઢક કો સમ્યગ્જ્ઞાન હોતા હૈ. કૌએ કો, બંદર કો, હાથી કો (હોતા હૈ). અસંખ્ય હૈં, અસંખ્ય સમુદ્ર હૈં. ભગવાન ને જ્ઞાન મેં–કેવલજ્ઞાન મેં સબ દેખા હૈ. સમજ મેં આયા ? આત્મા દે દેતે હૈં, ઐસા નહીં. હમ તો અંતર મેં આનંદમૂર્તિ આત્મા હૈ વહી મૈં આત્મા હૂં. રાગાદ્દિ, વિકલ્પ ઉઠતે હૈં વહ મૈં નહીં. ઐસા ભાન પશુ મેં ભી હૈ. હાથી હૈ ના ? ત્રિલોકમંડન હાથી. 'રાવણ' કા હાથી થા ના ? ચૌરાસી લાખ હાથી થે, ઉસકા અગ્ર થા. ત્રિલોકમંડન હાથી. જબ 'રામચંદ્રજી', 'લક્ષ્મણજી' ને લંકા પર વિજય પ્રાપ્ત કી તો હાથી કો 'અયોધ્યા' ઘર લે આયે. હાથી કો 'અયોધ્યા' લાયે હૈં. દેખો હાથી !

યહાં 'રામ', 'લક્ષ્મણ', 'શત્રુઘ્ન' ઔર 'ભરત' ચારોં દર્શન કે લિયે જાતે હૈં. દેખો ચાર. આભુષણ પહને હૈં. 'ભરત' કો વૈરાગ્ય હુઆ. 'રામચંદ્રજી' કા ભાઈ. અંદર શાંતિ વીતરાગતા હુઈ. હાથી કો ભાન હુઆ. અરે..! મૈં તો ઉસકા મિત્ર થા. 'ભરત' ઔર મૈં દોનોં મિત્ર થે. યે 'ભરત' રાજકુમાર હુઆ, મૈંને માયા કી તો હાથી હુઆ. હાથી કો જાતિસ્મરણ હુઆ. આહા..હા...! હૈ ? દેખો ! આભુષણ નિકાલ દિયે. સબ નિકાલકર અકેલે (ખડે હૈં). હમારા આત્મા પૂર્વ મેં 'ભરત' કે સાથ મિત્ર થા. અરે...! આત્મા ક્યા કિયા ? મૈં પશુ હો ગયા. ઐસા આત્મજ્ઞાન હુઆ, જિસમેં જાતિસ્મરણ (હુઆ). વૈરાગ્ય.. વૈરાગ્ય. આખિર મેં સમાધિમરણ કરકે સ્વર્ગ મેં ગયા.

'ત્રિલોકમંડન' હાથી પહલે 'રાવણ' કા (થા), વહ મધુવનમેં સે મિલા થા. મધુવન હૈ ના ? ઉસમેં સે શોધ કરકે હાથી મિલા થા. બડા જંગલી હાથી. વહ ભી વૈરાગ્ય પાકર સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરતા હૈ. પંદ્રહ-પંદ્રહ દિન કે બાદ ભોજન લેતા હૈ. કિસી કી દરકાર નહીં. સમજ મેં આયા ? પશુ ભી આત્મજ્ઞાન ઔર આત્મદર્શન કરતે હૈં. આત્મા હૈ કિ નહીં ? પશુ કા શરીર તો ભિન્ન હૈ, શરીર સે ક્યા હૈ ? યહ તો મિટ્ટી હૈ. ઐસા અનુભવ મતિ-શ્રુતજ્ઞાની સમ્યગ્દષ્ટિ ગૃહસ્થાશ્રમ મેં ભી પ્રત્યક્ષ આત્મા કા અનુભવ કરતે હૈં. ઉસ સમય મતિ-શ્રુત કો પ્રત્યક્ષ કહને મેં આતા હૈ.

'અવધિજ્ઞાન ઔર મનઃપર્યયજ્ઞાન યહ દોનોં દેશપ્રત્યક્ષ હૈં;...' થોડા જાનતા હૈ. દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવ જાને, મર્યાદાપૂર્વક જાનતા હૈ. અબ ચૌથી ગાથા દેખો. અપને ચૌથી ગાથા આયી.

સકલપ્રત્યક્ષ જ્ઞાનનું લક્ષણ અને જ્ઞાનનો મહિમા

સકલ દ્રવ્યકે ગુન અનંત, પરજાય અનંતા;
જાનૈ એકૈ કાલ, પ્રગટ કેવલિ ભગવન્તા.
જ્ઞાન સમાન ન આન જગતમેં સુખકો કારન;
ઇહ પરમામૃત જન્મજરામૃતિરોગ નિવારન. ૪.

અન્વયાર્થ :– [જે જ્ઞાનથી] (કેવલિ ભગવંતા) કેવળજ્ઞાની ભગવાન (સકલ દ્રવ્યકે) છએ દ્રવ્યોના (અનંત) અંપરિમિત (ગુન) ગુણોને અને (અનંતા) અનંત (પરજાય) પર્યાયોને (એકૈ કાલ) એક સાથે (પ્રગટ) સ્પષ્ટ (જાનૈ) જાણે છે [તે જ્ઞાનને] (સકલ) સકલપ્રત્યક્ષ અથવા કેવળજ્ઞાન કહે છે. (જગતમેં) આ જગતમાં (જ્ઞાન સમાન) સમ્યગ્જ્ઞાનના જેવો (આન) બીજો કોઇ પદાર્થ (સુખકો) સુખનું (ન કારણ) કારણ નથી. (ઇહ) આ સમ્યગ્જ્ઞાન જ (જન્મ-જરામૃતિરોગ) જન્મ-જરા અને મરણના રોગોને (નિવારન) દૂર કરવાને માટે (પરમામૃત) ઉત્કૃષ્ટ અમૃત સમાન છે.

ભાવાર્થ :– ૧. જે જ્ઞાન ત્રણકાળ અને ત્રણલોકવર્તી સર્વ પદાર્થોને (અનંતધર્માત્મક સર્વ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોને) પ્રત્યેક સમયમાં યથાસ્થિત, પરિપૂર્ણરૂપથી સ્પષ્ટ અને એકસાથે જાણે છે તે જ્ઞાનને કેવળજ્ઞાન કહે છે. જે સકલપ્રત્યક્ષ છે.

૨. દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયોને કેવળી ભગવાન જાણે છે પણ તેના અપેક્ષિત ધર્મોને જાણી શકતા નથી-એવું માનવું તે અસત્ય છે. વળી તે અનંતને અથવા માત્ર પોતાના આત્માને જ જાણે છે, પરંતુ સર્વને ન જાણે-એવું માનવું તે પણ ન્યાયવિરુદ્ધ છે. કેવળી ભગવાન સર્વજ્ઞ હોવાથી અનેકાન્તસ્વરૂપ પ્રત્યેક વસ્તુને પ્રત્યક્ષ જાણે છે. (લઘુ જૈ. સિ. પ્ર. પ્રશ્ન ૮૭)

૩. આ સંસારમાં સમ્યગ્જ્ઞાન જેવી સુખદાયક અન્ય કોઇ વસ્તુ નથી. આ સમ્યગ્જ્ઞાન જ જન્મ-જરા અને મૃત્યુરૂપી ત્રણ રોગોનો નાશ કરવા માટે ઉત્તમ અમૃત સમાન છે.

'સકલ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કા લક્ષણ ઔર જ્ઞાન કી મહિમા' દેખો !

સકલ દ્રવ્યકે ગુન અનંત, પરજાય અનંતા;
જાનૈ એકૈ કાલ, પ્રગટ કેવલિ ભગવન્તા.
જ્ઞાન સમાન ન આન જગતમેં સુખકો કારન;
ઇહ પરમામૃત જન્મજરામૃતિરોગ નિવારન. ૪.

દેખો ! જન્મ-મરણ, રોગ કે નિવારણ મેં આત્મજ્ઞાન, જ્ઞાનસ્વરૂપ એક કારણ હૈ. દેખો ! ઇતના વજન દિયા હૈ. વજન દેતે હૈં, ક્યા કહતે હૈં ? વજન કહતે હૈં ? જોર દેતે હૈં. સમજ મેં આયા ? દેખો, નીચે.

અન્વયાર્થ :– '(જિસ જ્ઞાનસે) કેવલજ્ઞાની ભગવાન...' કેવલી પરમાત્મા કો કેવલજ્ઞાન હોતા હૈ. પહલે સમ્યગ્દર્શન હુઆ થા, બાદ મેં સમ્યગ્જ્ઞાન હુઆ, ઔર સમ્યગ્જ્ઞાન મેં આગે બઢકર કેવલજ્ઞાન હુઆ. યે કેવલજ્ઞાન જ્ઞાન કી પાંચવીં સમ્યક્ પર્યાય હૈ. યહ પર્યાય સમ્યક્જ્ઞાન હૈ. મતિ-શ્રુત ભી સમ્યગ્જ્ઞાન હૈ, અવધિ, મનઃપર્યય ભી સમ્યગ્જ્ઞાન હૈ. અવધિ સે રૂપી દેખતે હૈં, મનઃપર્યય સે દૂસરે કે મન કે ભાવ કો દેખતે હૈં. કેવલી તો તીનકાલ કો દેખતે હૈં. ણમો અરિહંતાણં. યે અરિહંત ભગવાન કેવલજ્ઞાની હૈં ઔર સિદ્ધ ભગવાન કેવલજ્ઞાની હૈં.

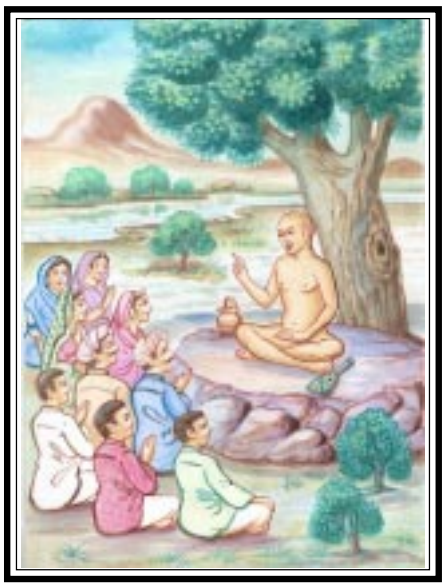

અરિહંત ભગવાન મહાવિદેહક્ષેત્ર મેં બિરાજતે હૈં. 'સીમંધર' પરમાત્મા જો યહાં ભગવાન કો સ્થાપિત કિયે હૈં વે પરમાત્મા બિરાજતે હૈં. મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મેં અભી અરિહંત હૈં. વે ભી કેવલજ્ઞાની હૈં. તીનકાલ, તીનલોક કો જાનતે હૈં. સિદ્ધ ભગવાન હુએ. ચૌબીસ તીર્થંકર હૈં વે સિદ્ધ હો ગયે. ઉનકો અભી શરીર નહીં હૈ, અશરીરી હો ગયે. ઉપર લોકાગ્રે બિરાજતે હૈં. દોનોં કો કેવલજ્ઞાન હૈ. કૈસા કેવલજ્ઞાન હૈ ?

'(સકલ દ્રવ્ય કે) છહોં દ્રવ્યોં કે...' દેખો ! કેવલજ્ઞાની ભગવાન ને સબ દ્રવ્ય યાની ભગવાન ને છહ દ્રવ્ય દેખે હૈં. ઉનકે અપરિમિત ગુણ દેખે હૈં. અનંત ગુણ ! ઔર અનંતી પર્યાય. ભગવાન કે જ્ઞાન મેં તીનકાલ તીનલોક સબ પ્રત્યક્ષ દિખને મેં આયા. યહ કેવલજ્ઞાન કૈસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ ? આત્મા કા સમ્યગ્દર્શન ઔર જ્ઞાન કા અનુભવ કરતે-કરતે ઉત્પન્ન હોતા હૈ, ઐસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ? દેખો હૈ ના ?

'એક સાથ (પ્રગટ) સ્પષ્ટ જાનતે હૈં...' 'પ્રગટ' શબ્દ પડા હૈ ના ? આત્મા મેં જ્ઞાન કી ઇતની તાકત હૈ કિ, ઇસ જ્ઞાન કા અનુભવ હુઆ, સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન (હુઆ), બાદ મેં સ્વરૂપ મેં સ્થિરતા–ચારિત્ર અંદર મેં એકાગ્રતા (કરતે હૈં તો) કેવલજ્ઞાન હો ગયા. એક સેકંડ કે અસંખ્ય વે ભાગ મેં તીનકાલ તીનલોક ભગવાન દેખતે હૈં. સમજ મેં આયા ? સકલપ્રત્યક્ષ પ્રગટ કેવલજ્ઞાન હૈ.

'ઇસ જગત મેં સમ્યગ્જ્ઞાન જૈસા દૂસરા કોઈ પદાર્થ સુખ કા કારણ નહીં હૈ.' દેખો ! સમજ મેં આયા ? પુણ્ય-પાપ કા ભાવ હૈ વહ સુખ કા કારણ નહીં હૈ, ઐસા ઉસમેં આયા. આ..હા...! ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ! યે તો 'દૌલતરામજી' ગૃહસ્થાશ્રમ મેં રહે ભગવાન કે જ્ઞાન કા જો બોધ હુઆ ઉસે કહતે હૈં. 'ઇસ જગત મેં સમ્યગ્જ્ઞાન જૈસા...' અપને શુદ્ધ સ્વરૂપ કા – આત્મા કા જ્ઞાન, દૂસરા (જ્ઞાન) નહીં, શાસ્ત્રજ્ઞાન હો, ના હો, પર કે જ્ઞાન કે સાથ સંબંધ નહીં. અપને આત્મા કા અંતરજ્ઞાન હુઆ ઉસકે સમાન, 'સમ્યગ્જ્ઞાન જૈસા દૂસરા કોઈ પદાર્થ સુખ કા કારણ નહીં હૈ.' આત્મા મેં સમ્યગ્જ્ઞાન હી સમાધાન ઔર સુખ કા કારણ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. સ્ત્રી, કુટુંબ, પૈસા સુખ કા કારણ નહીં હૈ, ઐસા કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :– ..

ઉત્તર :– ધૂલ મેં ભી સુખ નહીં હૈ.

આત્મા જ્ઞાન અંતર મેં સમ્યક્ હુઆ, ઉસકે અલાવા કોઈ સુખ કા કારણ જગત મેં હૈ નહીં, ઐસા ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર પરમાત્મા કહતે હૈં. કહો, ભાઈ ! અચ્છે પુત્ર હો તો સુખ કા કારણ હૈ યા નહીં ? નહીં ? આત્મા કો પુત્ર હી નહીં હૈ. આત્મા કા પુત્ર ક્યા હૈ ? ઉસને જન્મ દિયા હૈ ? ઉસકા આત્મા ભિન્ન હૈ, ઉસકા

શરીર કા રજકણ ભિન્ન હૈ, શરીર જડ હૈ. ક્યા આત્મા ને ઉસે ઉત્પન્ન કિયા હૈ ? આત્મા ઉત્પન્ન કરે–અજ્ઞાન ઔર રાગ-દ્વેષ. અથવા ઉત્પન્ન કરે–જ્ઞાન ઔર આનંદ. સમજ મેં આયા ?

યહાં કહતે હૈં.. આ..હા...! એક આત્મા પર સે નિરાલા (હૈ), ઐસા જ્ઞાન હુઆ તો ઇસ જ્ઞાન કે સમાન જગત મેં સુખ કા કારણ કોઈ હૈ નહીં. આનંદ કી ઉત્પત્તિ કા કારણ યહ જ્ઞાન હૈ. દુનિયા મેં ભી જિતની સમજ હૈ ઉતના ઉસે સમાધાન રહતા હૈ યા નહીં ? વહ તો સંસાર હૈ, યહ તો આત્મા કી બાત હૈ. ઓ..હો...! (ઇનકા) શરીર ભી મોટા હૈ, પૈસા ભી બહુત હૈ, ભલે હી લડકે કે પાસ હૈ, લેકિન સંતોષ તો હોતા હૈ ના ? કિસકા લડકા ? (ઇનકા). સૂઝન હૈ, સૂઝન. શરીર મેં સૂઝન નહીં આતી હૈ ? સૂઝન આતી હૈ તો દુઃખ હોતા હૈ. ઔર સૂઝન અંદર મેં જાયે તો... શરીર મેં સૂઝન હોતી હૈ ના ?

આત્મા મેં શાંતિ હૈ. ધૂલ મેં–પૈસે મેં (નહીં હૈ). પુણ્ય-પાપ કા નયા ભાવ કરતા હૈ ના ? વહ ભી વિકાર હૈ, ઉસમેં શાંતિ-સુખ નહીં હૈ, ઐસા કહતે હૈં. આહા..હા...! પૂર્વ કે પુણ્ય કે ફલ મેં તો સુખ નહીં હૈ, લેકિન વર્તમાન નયા પુણ્ય ઉત્પન્ન કરે, કષાય મંદ (કરે), દયા, દાન, ભક્તિ શુભરાગ હૈ ઉસમેં ભી સુખ નહીં, ઐસા યહાં તો કહતે હૈં. આહા..હા..! કૈસે હોગા ? ભાઈ ! શરીર મેં રોગ આતા હૈ ઉસકે લિયે નહીં.

યહાં તો કહતે હૈં કિ, ભગવાનઆત્મા મેં અંદર દલ ચૈતન્યશાંતિ પડી હૈ, ઉસકા જો જ્ઞાન હૈ ઉસકે સમાન કોઈ સુખ કા કારણ નહીં. તીનકાલ મેં કોઈ સુખ કા કારણ નહીં. ઇન્દ્ર કા અવતાર યા ચક્રવર્તી કા ભવ, સુખ કા કારણ નહીં હૈ. સમજ મેં આયા ? આ..હા...! ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ના ! 'દૂસરા કોઈ પદાર્થ સુખ કા કારણ નહીં હૈ.'

'યહ સમ્યગ્જ્ઞાન હી (જન્મ-જરા-મૃતિ રોગ...)' દેખો ! 'જન્મ, જરા...' નામ '(વૃદ્ધાવસ્થા) ઔર મૃત્યુરૂપી રોગોં કો દૂર કરને કે લિયે...' ઐસા કહા. મૃત્યુરોગ ઐસા કહા. 'દૂર કરને કે લિયે (પરમામૃત)...' પરમામૃત 'ઉત્કૃષ્ટ અમૃત સમાન હૈ.' આત્મા અંતર મેં જ્ઞાન હોના યહ જન્મ-જરા-મરણ કા નાશ હોને કા મહાન ઉપાય હૈ. આહા..હા...! શાસ્ત્ર કી પઢાઈ ભી નહીં, દુનિયા કા જ્ઞાન ભી નહીં. સબ દુઃખ કા

કારણ હૈ. કહો, બરાબર હોગા યહ ?

કહતે હૈં.. આ..હા...! '(પરમામૃત)...' ઐસા શબ્દ પાઠ મેં લિયા હૈ. 'દૌલતરામજી' પંડિત. પરમામૃત. ભગવાનઆત્મા અંતર અનાકુલ આનંદસ્વરૂપ (હૈ), ઉસકા જ્ઞાન પરમઅમૃત હૈ કિ, જિસ જ્ઞાન સે જન્મ, જરા, મૃત્યુ કા રોગ નાશ કા યહ જ્ઞાન ઉપાય હૈ, દૂસરા કોઈ ઉપાય નહીં. સમજ મેં આયા ? આત્મજ્ઞાન–આત્મા કા જ્ઞાન જન્મ, જરા, મરણ કા નાશ કરનેવાલા હૈ, ઐસા કહતે હૈં. જિસને અંતર આત્મા કી કીમત કી, ઓ..હો...! મૈં તો પરમસ્વરૂપ પરમાત્મા હૂં. જૈસે સિદ્ધ ભગવાન (હૈં), 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો' આતા હૈ ના ? 'બનારસીદાસ' મેં આતા હૈ. 'ચેતન રૂપ અનૂપ અમૂરત, સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો, ચેતનરૂપ અનૂપ અમૂરત, સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો, મોહ મહાતમ આતમ અંગ, કિયો પરસંગ મહાતમ ઘેરો' અરે...! મૈં સિદ્ધ સમાન આત્મા (હૂં). મૈંને હી રાગ ઔર વિકલ્પ કે સાથ એકત્વ કરકે દુઃખ કો ઉત્પન્ન કિયા. 'જ્ઞાનકલા અબ ઊપજી મોકો, જ્ઞાનકલા ઊપજી અબ...' દેખો ! 'બનારસીદાસ' ગૃહસ્થાશ્રમ મેં રહતે થે. પહલે શૃંગારી થે, મહાભોગી, વ્યભિચારી (થે). બાદ મેં આત્મધર્મ પાયા, સબ પલટ ગયા. સમજ મેં આયા ? 'જ્ઞાનકલા ઊપજી અબ મોકૂ, કહૂં ગુણ નાટક આગમ કેરો, યાહી પરસાદ સધૈ શિવમારગ, વેગે મિટે ઘટવાસ વસેરો.' ઇસ ઘટ મેં–મિટ્ટી મેં બસના, વહ સમ્યગ્જ્ઞાન દ્વારા બસના છૂટ જાયેગા. અબ ઇસમેં રહેંગે નહીં. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

'ચેતનરૂપ અનૂપ અમૂરત, સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો..' મૈં તો સિદ્ધ સમાન આત્મા હૂં, ઐસા સમ્યગ્દૃષ્ટિ પહલે સે હી માનતે હૈં. 'જ્ઞાનકલા ઊપજી અબ મોકૂ' મૈં જ્ઞાનસ્વરૂપ હૂં. મૈં રાગ નહીં, પુણ્ય નહીં, શરીર નહીં. 'કહૂં ગુણ નાટક આતમ કેરો' મૈં સમયસાર નાટક કા વર્ણ કરૂંગા. 'તાસ પ્રસાદ' સમ્યગ્જ્ઞાન કા પ્રસાદ. 'સધૈ સિવમારગ' મોક્ષ કા માર્ગ. 'વેગે મિટે ઘટવાસ વસેરો' ઇસ માંસ મેં રહના, હડ્ડી મેં રહના, હમારે સમ્યગ્જ્ઞાન દ્વારા ઇસ ઘટ મેં બસના બંદ હો જાયેગા. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! સમજે ?

મૃતિ, ઉસમેં મૃત્યુ કહા હૈ ના ? જન્મ, જરા, મૃતિ શબ્દ ઇસમેં લિખા હૈ. દૂસરે મેં મૃત્યુ શબ્દ હૈ. ઐસા ક્યોં કિયા ? ભાષા તો હિન્દી હૈ ના ? હિન્દી મેં ક્યોં

(ક્રિયા) ? મૃતિ હોના ચાહિયે ના ? યહ ભાષા તો હિન્દી હૈ ના ? જન્મ, જરા ઔર મૃત્યુ ઐસા જો રોગ, વહ આત્મજ્ઞાન કે દ્વારા (મિટતા હૈ). ક્યોંકિ આત્મજ્ઞાન પરમઅમૃત હૈ. અંતર સ્વરૂપ કા ભાન અમૃત હૈ ઉસસે સબ જન્મ, જરા, મરણ કા રોગ નાશ હોતા હૈ. ઇસકે અલાવા દૂસરા કોઈ ઉપાય હૈ નહીં. વિશેષ કહેંગે...

(શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)